КВІТ НА П'ЯТКУ

Завдяки заходам отця Альойзія вибрали громадяни виборцем Миколу Підпаленого. Отець Альойзій виповнив йому картку іменем українського кандидата та й вислав його в місто на вибори. Та не так із виборця був радий отець Альойзій, як із того, що все сталося так, як він наперед говорив.

Бо то так було (треба зачати з кінця):

Два тижні тому назад був у отця декана соборчик, і при тій нагоді обговорювали гості справу виборів. При тім гарячився найбільше отець Альойзій, бо хотів, аби його думка верх узяла. Сидівши за столом, вертівся отець Альойзій на кріслі на всі боки, зазирав слухачам просто в очі, щоби їх змусити до уважного слухання, і стріпував рукою понад вухом, наче кіт, що миється лапкою. Це робив отець Альойзій тоді, коли завважав, що хто-небудь хоче йому перечити.

— Узявши, пане добродію, на увагу всілякі факти, я, пане добродію, тото, прошу вислухати мою думку, бо я, будучи о тім переконаний, а ви, пане добродію, тото, все виїздите з тими вічами,— плутався отець Альойзій (не так-то легко говорити високопарно!), заглядаючи в очі отцю декану, що з нетерплячкою зазирав спідлоба до їдальні, чи вже накривають до вечері.

— Добра є, пане добродію, агітація,— провадив далі отець Альойзій, — агле не треба тото. Бо для чого ж, пане добродію? Я, приміром, тото: моя засада, пане добродію, повинно ся вибирати зо всяких тенденцій, що ліпше. Як я кажу, пане добродію, не переборщувати! Бо чому ж? Ми, пане добродію, в прикрім положенні. Все під міру — то є, прошу, чудесна засада. Мужикові забагато накладається до голови тими вічами, а признаймося межи собою, що ми, пане добродію, тото. Коли ми, з одного боку, будучи, пане добродію народолюбці, а прошу ж вас,

всечесніші, ми є також священики й люди. Цього мені ніхто не годен заперечити.

Із цими словами звернувся о. Альойзій до отця Василя, що його мали всі за радикала. Очевидячки, о. Альойзій думав, що о. Василь хоче йому перечити.

— Як я казав, чи треба нам, пане добродію, неприємностей? Добре тому, що в місті: йому, пане добродію, здається, що наш мужик, то міський робітник, котрому наговорити всякі поступові ідеї — та й гаразд. Але ж ми знаємо, пане добродію, що мужик це: Грицько, Семен, Іван — ототі всі мужики, з котрими, пане добродію, ми щоднини сходимося. Ще більше: ми знаємо, пане добродію, що тото. Тому не допускаймо, пане добродію, попри агітацію що інше. Признаймося щиро: чи не ми, оскільки, пане добродію, таж ми всі знаємо, що є такі агітатори, котрим, пане добродію, зовсім не ходить о вибір посла, але о саму агітацію. Але ж, прошу, я лично нікому замітів не роблю, а тим більше священикамі

При цих словах затріпав о. Альойзій пальцями над правим вухом, бо завважив, що о. Василь наставився йому перечити.

Отець Альойзій говорив іще довгенько, заки висказав свої погляди на виборчу справу. Ці ж погляди були такі:

1. Не треба нам жадних передвиборчих віч і жадних виборчих агітацій.

2. Ціла виборча робота повинна бути лиш така, що священик у своїм селі має постаратися про вибір певного чоловіка на виборця і написати йому картку.

3. Цей певний чоловік має бути той, хто безумовно піде за порадою священика.

Поглядів цих не похвалили гості на соборчику, а декотрі таки просто кепкували собі з-за того з о. Альойзія. Але це його тим більше розгарячило, й він, коли побачив, що слухачів словами не переконає, постановив переконати їх наглядно — своїм прикладом.

З тої-то причини постарався о. Альозій, що громадяни вибрали виборцем Миколу Підпаленого.

Микола Підпалений — це сусід о. Альойзія. Добре собі заходили: рідко минав такий день, аби Микола або його жінка не були чого в о. Альойзія. Приїдуть, приміром, гості до отця, треба кухарці помічниці; зараз же й посилають по Миколиху. Або випаде дуже прикра робота на гумні в єгомостя, хто ж поможе, як не Микола? Зате, як треба Миколі відки голова * кілька крейцарів, то отець дає на відробок.

Сьогодні ж пішов Микола голосувати, а отець Альойзій дожидав його повороту з утіхою. Вже сонце давненько зайшло, вже дівки видоїли корови, вже повечеряли, ціле село пішло спати, а Микола все не приходив. О. Альойзій наказував йому, аби ніде по дорозі не повертав, лиш аби простісінько до нього йшов, хоть би серед ночі-опівночі.

Трохи непокоївся о. Альойзій. Та не так тим, що Микола не приходив, як своїми думками. То сідав за стіл, то ходив борзенько по хаті, то знов ставав на місці і глибоко задумувався. Зчаста стріпував пальцями над правим вухом.

Передумував над побідою свого переконання і мало що наголос не говорив сам до себе. Найдужче тішився тим, як засоромить о. Василя. Без жадної агітації, без деморалізації народу розполітикуванням, виборець з його села голосував так, як найсвідоміший горожанин. Як тут не радуватись!

Микола стоятиме непохитно, неначе скала, супроти всіх хрунівських підшептів. "Єгомость казали! Єгомость уже ліпше знають!" — буде його відповідь на хрунівські підмови. Так повинно ся виховувати нарід!

Яку ж прихильність почував о. Альойзій до того тихого Миколи! Коли б його мав тут, під руками, розцілував би, як брата. "Єгомость казали! Єгомость уже ліпше знають!" Який же добрий, щирий той руський нарід! Тільки би вміти його собі з'єднати. Не агітацією, на збуджуванням диких інстинктів, але батьківським, пастирським наставленієм.

Поступ, поступ, поступ — але ж то не для нас, не для нас, не для нас! (О. Альойзій стріпав пальцями над вухом, начеби йому хто перечив). Спробуйте пожийте якийсь час на селі, то й переконаєтесь, що в нас зовсім інші обставини. Я думаю, що нам не треба і ... ет, дурниці!

Важна річ: "Єгомость казали! Єгомость уже ліпше знають!" В цей спосіб станемо панами в своїй хаті, бо цей спосіб є витвором наших питомих обставин. Коли б ми були відразу взялися цього способу, були би дуже далеко зайшли. Не лиш увесь нарід був би в наших руках, але ніякий вітрогон не важився би зазирати до наших сіл і викликувати заколот межи пастирем і його парафіянами. Але ми самі собі винні: опустили руки та й плачемо: "Бійтеся бога, приходіть агітувати, бо повіт пропаде".

Коли о. Альойзій сам себе так розважав, увійшов до кухні Микола, напився води та й, запитавши кухарку, чи єгомость у покої, вийшов з кухні до сіней і пішов на пальцях через першу кімнату. При тім гримав обцасами до долівки дужче, якби йшов цілою підошвою, бо, ступаючи лиш писками чобіт, підоймав обцас як міг угору, зап'яток же за кождим разом ізсувався з п'яти и лускав обцасом до долівки.

Коли вчинився перед дверми тої кімнати, де був о. Альойзій, ухопив за клямку і став поволеньки відчиняти двері. Той самий Микола, що сам один не раз висаджував на віз корець збіжжя, відчиняв ті двері з таким

напруженням, начеби намагався цілу стіну рушити з місця. Утворив двері до половини і, неначе вже дуже знемігшися, висунув голову й боком пропхався до кімнати. Підбіг хутенько до о. Альойзія, поцілував його друку й обіздрів цілу долівку навкруги себе. Вона була покрита на середину чотирикутним великим диваном, а відти розбігалися на всі боки довгі стелівки. Десь-не-десь виднілася блискуча жовта підлога. Одну таку прогалинку коло дверей вибрав собі Микола,, став на неї і стулив великі писки чобіт докупи, аби не придавити стелівку. Стояв там на однім місці похилений і за цілий час і не поворухнув ногою. Водив тілько очима за о. Альойзієм.

Коли о. Альойзій побачив зажурене лице Миколи і його похилену стать, то йому відійшла зовсім охота розціловуватися. Все ж таки почував о. Альойзій у серці велику прихильність до Миколи.

— Ну, тое, що ж, пане добродію, кого, тоє, вибра-ли-сте? — заговорив о. Альойзій, усміхаючись, і ледве здержувався, щоби вголос не зареготатися.

Микола не зараз відповів:

— Таже посла вибрали. Тілько людей з'їхалося, та чому би не вибрали? Були би й без мене вибрали.

В цих словах дочувся о. Альойзій докору. Отже, хоч був певний, що він не дав причини до того докору, а все-таки стало йому ніяково. — —

— Але кого, пане добродію, вибрали? — питався вже трохи неспокійно.

Нараз Микола підніс голову догори й зачав уважнр роззиратися по стелі.

— А кого ж мали вибрати? — відповів.— Посла вибрали, ніби єгомость не знають?

"Ага! — подумав о. Альойзій.— Я йому не сказав, що то два кандидати були. Але то нічого не завадить: завтра довідаюся".

Микола роззирався заедно по стелі й ніби на щось ждав. О. Альойзій намагався йому щось приємне сказати, але так збентежився непривітністю Миколи, що нічого не міг видумати. Тому відступився від нього й сів на крісло коло стола. Трохи згоді знов запитався:

— Но, що ж, пане добродію, віддали-сте картку?

В цю ж мить покинув Микола обзирати стелю й удивився просто в очі о. Альойзію. О. Альойзій через лампу не міг добачити виразу Миколиних очей, але все-таки зробилося йому дуже неприємно. Тому встав із-за стола і взяв переходжуватись по хаті. Микола водив уперто за ним очима. Не діждавшися відповіді, запитав о. Альойзій іще раз те саме.

— Ей, єгомость, єгомость! А ви ще мене питаєте?! В цих словах дочувся о. Альойзій не лише докору, але

й великої жалісливості. Став на місці й майже перелякано запитався:

— Що ж, що ж таке?

Микола поглянув на стелю, глипнув в один кут і в другий, а напослідок стулив руки, як до молитви, перехилив голову набік і вдивився в отця Альойзія миленьким поглядом.

— За що ви мене, єгомость, так тяжко покарали?

О. Альойзій зумівся. "Допевне мусив мати якусь неприємність: може, арештували",— подумав і голосно сказав:

— То, знаєте, Миколо, тоє. Часом треба, пане добродію, й потерпіти. Ми, то£, нема як, часом за громаду, тое"

Микола знов стулив руки, як до молитви.

— Ви от як, єгомость, а в мене малі діти. Єгомость ще знають, як то тяжко стягнутися на пацятко.

Микола зітхнув.

— Та що ж тут таке? — дивувався отець.

— Чим я вам так провинився?

— Та-бо я вас уже, пане добродію, не розумію. Микола знов оглянув стелю, а потім спустив очі вдо-

днну.

— Єгомость не розуміють? — говорив із докором.—*

А єгомость же як мені квіт написали? Та як писар із Вишнева виписав квіт, то в дверях виплачували по п'ятці, а я як свій показав, то той якийсь комісар ізгікав на мене: "Так тобі, каже, виписав піп, то, каже, кольку дістанеш, не п'ятку".

Микола був би говорив далі, але о. Альойзій скривився так, якби що дуже квасне взяв на язик, затріпав пальцями над вухом і пустив велику силу слів, наче воду з лотоків. Доказував Миколі, що брати за голос п'ятку — це річ не моральна, що перекуплюватись при виборах даються

лиш люди нечесні, що коли кандидат аж мусить собі купувати довір'я, то він має намір опісля заподіяти виборцям якусь шкоду, а вкінці, то гроші роздавали за польським кандидатом. Ці докази виповів о. Альойзій у такім виді:

— Що ви, пане добродію, тото? Таж то, пане добродію, перекупство, таже то душу продається, а хіба ж ви не знаєте, пане добродію, що тото? Як би той, що, пане добродію, перекуплює, понеже, пане добродію, він за гроші купує собі довір'я, та де ж ви виділи, аби потому такий чоловік, пане добродію, тото? Ми русини, пане добродію, за русином, таже то поляк! А сумління де? А совість, пане добродію, де? А душа, пане добродію, а сумління де? А тото, пане добродію, де?

Микола нічого не слухав, нічого не чув і нічого не хотів ні чути, ні розуміти, тілько дивися на рот отця Альойзія, коли замкнеться. Як лишень діждався тої хвилі, що о. Альойзій примкнув рот, у той же раз говорив своє далі:

— А то все, єгомость, кухарка наробила. Я казав своїй жінці, що ти, кажу, небого, не дивися на то, як ми з его-мостем заходимося, зле за водосвяття дай, що належно. А вона ні! Послухала кухарки, що, каже, єгомость від нас не схотять. А воно от як: не дав миску збіжжя, та втратив п'ятку. Иой, йой! Боже! Як я тепер додому вкажуся, що мені жінка скаже?!

Микола зітхнув, покрутив кудлатою головою й став її чухати. О. Альойзій аж почервонів із зворушення. Ще з більшим завзяттям доказував Миколі про неморальність перекупства, а як уже зміркував, що досить переконуюче свої думки виповів, то ще запитувався Миколи:

— Но, вже розумієте? Микола з болем серця відповів:

— Таже я розуміти розумію, але що мені жінка скаже?! Як ми вже, егомость, не штукували, як гірко не складали той крейцар, ану: чи

можна було на паця стяг-нутися? А сьогодні, господи милосердний! Таже за п'ятку би цицькове паця, як слимак. Може би, егомость іще той квіток поправили.

При цих словах пустився Микола до егомостевої руки, але о. Альойзій здоймив руки догори та й відскочив назад. Уже нічого не говорив Миколі, але таку мав лють на нього, що лиш силоміць здержувався, аби не викинути його за двері. Микола ж просив, аби ту картку поправити або щоби написати просьбу до старости, що то лиш через помилку так картка списана, аби на неї не дати п'ятку. Походити коло війта, щоби дав на ту просьбу громадську печатку та й свій підпис, то вже брав Микола на себе.

Але о. Альойзій не дав упроситися; вже навіть нічого не хотів говорити з Миколою, лиш уодно кричав на нього:

— Ідіть, най вас не виджу!

Коли Микола вийшов, порішив о. Альойзій, що дурному вічна пам'ять. А Микола додумався до такого: "Хоч сьогодні егомость злі, то завтра подобріють. Піде жінка до кухарки, розповість, як і з чого зайшло, то вже кухарка мусить якось егомостя впросити. Бо то все через неї!"